

Лесько Н.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ДЕТЕКТИВІВ У ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ

Стаття присвячена визначенню організаційно-правових засад діяльності приватних детективів у Польщі та Україні. Конституційна криза, знищення антикорупційного законодавства та втрата довіри до правоохоронних органів підштовхують до зростання недержавних організацій і появи фізичних осіб, які охороняють приватну власність, гарантують особисту безпеку, стають на захист життя і здоров'я людей. З-поміж них – охоронні агентства, бодігарди й приватні детективи. Брак правового регулювання детективної діяльності в Україні є вкрай значною юридичною проблемою, що відокремлює нас від сучасної європейської спільноти. Прагнення діючої влади контролювати правоохоронні органи та слабке здійснення правоохоронної й розшукової діяльності сприяють динамічному зростанню злочинності на території України. Зазначене змушує вітчизняних вчених і правників розглядати міжнародний досвід з метою результативного введення інституту детективної діяльності, відповідно до чинного міжнародного законодавства. Діяльність приватних детективів у державах Європи гарантується правом громадян цих держав захищати свої Конституційні права. Крім того, на території держав Європейського Союзу діяльність приватних детективів є легальною й конкретно прописана в законодавстві. Регулювання сфери приватної детективної діяльності на правовому рівні є вкрай складним питанням. Складно сформулювати відповідні законодавчі умови, коли йдеться про повноваження одних осіб одержувати інформацію про третіх людей без їхнього погодження й відома. Через це законодавець сучасної європейської держави повинен віднайти тонку межу між особистою свободою, правом на приватне життя й мінімальними правами особи, котра провадить приватну детективну діяльність. Це потрібно для того, щоб детектив мав змогу результативно й надійно здійснювати свої обов'язки. Наразі в Україні відсутні закони, котрі би чітко регламентували приватну детективну діяльність. Проте послуги, котрим притаманні особливості приватної детективної діяльності, все ж таки надають деякі приватні особи й агенції. Коли переглянути розділи оголошень в інтернеті, то можливо натрапити на велику кількість пропозицій стосовно надання детективних послуг.

Ключові слова: приватні детективи, організаційно-правові засади, детективна діяльність, правове регулювання, детективні послуги.

Постановка проблеми. Дослідження інституту приватної детективної діяльності в Польщі є актуальним для вітчизняних вчених. Це дозволяє на досвіді сусідньої, пострадянської держави, що має подібний менталітет, розглянути нюанси й методологію введення результативного правового регулювання приватної детективної діяльності. Про успіхи Польщі в детективній діяльності свідчить не тільки існування законодавства, а й 1633 ліцензованих детективів та агенцій.

На фоні законодавчого вакууму діяльність приватних детективів і агенцій здатна отримувати особливості шахрайства чи фіктивного підприємництва. Легальна діяльність приватних детективів гарантує реальну, а не декларативну конкуренцію сторін на досудовому провадженні. Водночас діяльність приватних детективів здатна

гарантувати додаткові надходження до державного бюджету, а прийняття закону про детективну діяльність не потребуватиме додаткових дотацій з державного бюджету, та може сформулювати нові об'єкти оподаткування. Вивчення результативності введення законодавства стосовно детективної діяльності більш доцільно починати з Польщі, оскільки це дозволяє на досвіді сусідньої, пострадянської держави з подібним менталітетом дослідити нюанси й методологію введення результативного правового регулювання приватної детективної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дану проблематику досліджували такі науковці як М. Марчук, Д. Тукало, Ю. Тупіченко, А. Француз, С. Юрко та інші. З метою якісного впровадження інституту приватних детективів в Україні вагому

роль відіграє досвід іноземних держав, де на рівні законодавства виконано врегулювання питання налагодження детективної діяльності. Вивчення законодавства Польщі дасть змогу виділити найраціональніші та найбільш результативні положення, які можна врахувати вже у вітчизняному законодавстві щодо питання, яке вивчається.

Метою статті є визначення організаційно-правових засад діяльності приватних детективів у Польщі та Україні.

Виклад основного матеріалу. У правовій доктрині Республіки Польща сьогодні не існує єдиного підходу до визначення поняття правоохоронної діяльності як напряду чи форми діяльності держави та її органів. Подекуди правоохоронну діяльність узагалі не відрізняють від судової та правозахисної. Такий стан речей вказує на нерозробленість цієї юридичної категорії, передусім у науці конституційного права Польщі, і, як наслідок, в інших галузевих науках. Підтвердженням цього є використання польською конституційною доктриною терміна «завдання, пов'язані з охороною порядку й публічної безпеки», який вживає законодавець, визначаючи основні (пріоритетні) завдання органів державної влади й органів територіального самоврядування [1].

Відповідно до ст. 5 Конституції Республіка Польща забезпечує права та свободи людини і громадянина, а також безпеку громадян. Зважаючи на це, до завдань органів публічної влади належить забезпечення захисту й безпеки громадян, зокрема охорона таких цінностей, як життя, здоров'я, майно і так далі, що також включає боротьбу зі злочинністю, яка посягає на ці блага. Крім того, Конституція, визначаючи в рамковий спосіб правовий статус і повноваження органів публічної влади, наголошує на цих повноваженнях, підкреслюючи їхню значимість і пріоритетність для польської держави, суспільства та конкретної особи, на благо якої держава здійснює свою діяльність [2].

Здійснення реформ децентралізації в Республіці Польща передбачало одним з векторів не лише перетворення системи органів державної влади, а й наповнення їхніх функцій новим змістом і делегування частини з них на місцевий рівень. У той же час згаданий процес передбачає ще один аспект – делегування частини таких функцій суб'єктам приватноправових відносин, іншими словами, реальне їх «роздержавлення».

Згаданий підхід актуальний також для правоохоронної функції держави. Передусім в Польщі здійснили приватизацію завдань поліції у сфері охо-

рони осіб та майна. До недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності зарахували охоронні фірми, детективні агентства й служби охорони порядку, які формуються організаторами масових заходів.

Організаційно-правові засади їхньої діяльності визначено Законом Польщі «Про охорону осіб і майна» від 22 серпня 1997 р. [3]. Польський законодавець при цьому чітко визначив перелік об'єктів, територій і закладів, що підлягають обов'язковій охороні, – це об'єкти, важливі для обороноздатності, державного економічного інтересу, державної безпеки та інших важливих інтересів держави. До них віднесено: підприємства з виготовлення спеціальної (стратегічної) продукції, склади державного резерву, аеро- та морські порти, банки, електростанції, теплоелектроцентралі, трубопроводи, телекомунікаційні та поштові об'єкти й заклади, енергетичні та телекомунікаційні лінії, греблі, державні архівні установи. Вищезазвані об'єкти повинні охоронятися спеціальними приватними озброєними охоронними формаціями (охоронними бюро, службами безпеки), персонал яких має право на носіння зброї та відповідне технічне забезпечення. Водночас зауважимо, що інші завдання в галузі охорони громадського порядку та громадської безпеки на основі закону формально приватизації не піддавалися.

У штаті приватних суб'єктів охоронної діяльності Польщі сьогодні перебуває близько 250 тис. осіб (натомість чисельність особового складу поліції нині складає близько 90 тис. осіб). Визначені цим Законом суб'єкти пропонують широкий спектр послуг з охорони осіб і майна, а саме – фізичну охорону осіб, об'єктів і територій, конвоювання транспорту, охорону спортивних і культурно-масових заходів тощо. Польський законодавець при цьому чітко визначив перелік об'єктів, територій і закладів, що підлягають обов'язковій охороні, – це об'єкти, важливі для обороноздатності, державного економічного інтересу, державної безпеки та інших важливих інтересів держави. До них віднесено: підприємства з виготовлення спеціальної (стратегічної) продукції, склади державного резерву, аеро- та морські порти, банки, електростанції, теплоелектроцентралі, трубопроводи, телекомунікаційні та поштові об'єкти й заклади, енергетичні та телекомунікаційні лінії, греблі, державні архівні установи. Вищезазвані об'єкти повинні охоронятися спеціальними приватними озброєними охоронними формаціями (охоронними бюро, службами безпеки), персонал яких має право на

носія зброї та відповідне технічне забезпечення. Водночас зауважимо, що інші завдання в галузі охорони громадського порядку та громадської безпеки на основі закону формально приватизації не піддавалися [4].

Конституція України захищає права та свободи громадянина. Серед них – право на свободу та особисту недоторканність [8]. На жаль, українські законодавці не зуміли прописати Законодавство про приватну детективну діяльність так, щоб не порушувати одне з основоположних прав людини гарантоване конституцією. Для написання нового законопроекта, який не викликав би питань у законотворців, депутатів та науковців ми мусимо вивчити міжнародний досвід. Особливо важливим є досвід пострадянських Європейських країн, таких як Польща, [9] де кількість ліцензованих та легальних приватних детективів – 1633 [10]. Діяльність приватних детективів в Польщі регулює Закон «Про детективні послуги» прийнятий 06 липня 2001 року. Важливим в цьому законі, також є перелік і визначення основних термінів, таких як «детектив», «детективна діяльність», «послуги детективів». Хто такий приватний детектив, згідно польського законодавства? Це питання регулює стаття 29 Закону Республіки Польща «Про детективні послуги». В ній визначено, що детектив – особа, що досягла віку 21 рік, громадянин Польщі або іншої держави-члена ЄС, працездатний, здобув хоча б середню освіту та не був раніше засуджений за умисний злочин. Для колишніх правоохоронців обов'язковою умовою є відсутність примусового звільнення чи дисциплінарних проступків протягом останніх п'яти років. Також, обов'язковим є позитивний відгук або характеристика начальника Муніципального Коменданта Поліції. Для того, щоб отримати право займатись детективною діяльністю особа має скласти кваліфікаційний іспит, пройти психологічний та медичний огляд. Досвід роботи в поліції або юридична освіта для польського детектива – не є обов'язковою умовою [11].

В Польщі детективна діяльність є ліцензованою. Ліцензія безстрокова, за неї кандидат повинен здійснити оплату ліцензійного збору. Діяльність детективів у Польщі контролюють органи внутрішніх справ. Вони займаються веденням реєстру детективів, зупиняють дію ліцензій, а також здійснюють перевірки. Слід наголосити, що дозвіл на застосування сили й зброї в польських детективів відсутній.

Варго звернути особливу увагу на послуги пошуку безвісти зниклих осіб, боржників бан-

ків, осіб які ухиляються від сплати аліментів та пошук осіб, які переховуються від правосуддя. Ці послуги детективів – особливо актуальні в Українських реаліях, коли правоохоронні органи не здатні повноцінно виконувати свої функції. Фінансова зацікавленість в успішній роботі приватного детектива – може значно покращити рівень боротьби зі злочинністю в Україні [14].

Значним попитом в Польщі користується перевірка інформації детективами про шкоду, завдану страховим компаніям. Ця послуга тісно пов'язана з частими випадками так званого страхового шахрайства – введення в оману застрахованими особами страхових установ, за для отримання страхової виплати [15].

Детективам довірено виконувати наступні повноваження: збирати відомості в цивільних справах стосовно майна й додержання вимог чесності в господарчих відносинах, нелегітимного застосування у господарчій діяльності товарних знаків та торгівельних марок, нечесної конкуренції й оголошення інформації, які є комерційною таємницею; розшук майна й осіб (загиблих чи таких, котрі переховуються); збирати дані у справі, стосовно котрої відбувається кримінальне провадження, провадження в справах про фінансові злочини й інше, коли в ході провадження можливо використати норми кримінального права, у випадку, коли замовник цих дій не вважається органом, який виконує чи наглядає за провадженням із цих справ.

Також, досить важливим є те, що приватний детектив має не лише права, а і обов'язки. Серед яких – нерозголошення особистої інформації, обов'язок попередження про початок приватного слідства у кримінальній справі – правоохоронних органів, заборона роботи без ліцензії. Детективи несуть відповідальність за порушення законів, згідно Кримінального кодексу та інших законів Польщі [16].

В Польщі детективну діяльність вважають діяльністю квазіполіцейською, через це законодавець визначив досить жорсткі умови одержання ліцензії детектива, яка видається комендантом поліції воєводства після того, як кандидат складає іспит при спеціально сформованій комісії. Тематика іспиту є дуже широкою. Вона включає питання різних секторів права. В той же час закон не передбачає конкретний перелік інструментів та методів, які детектив може застосовувати в процесі здійснення службових повноважень.

Через те, що детективна діяльність в Польщі ліцензована – держава має змогу контролювати

та перевіряти всіх бажаючих стати приватними детективами. Ряд заборон, таких як – заборона займатись детективною діяльністю особам, які мали доступ до державної таємниці Республіки Польща – зумовлена тим, що діяльність детектива – комерційна справа, і детектив може використати інформацію, яка була доступна йому під час державної служби - в інтересах клієнта. Така ситуація ставить під загрозу безпеку Польщі. В такому випадку, на нашу думку, заборона - найкращий варіант запобігти можливим ризикам. Показовою, на нашу думку, є також заборона займатись детективною діяльністю людям, які були звільнені з правоохоронних чи військових органів через дисциплінарні проступки. Через те, що люди, які не виправдали очікувань громадськості і порушили закон чи внутрішні устави, і під час здійснення приватної професійної діяльності можуть порушувати законодавство, наражати на небезпеку громадян та псувати імідж та довіру до інших приватних детективів [17].

Щоб зрозуміти процес появи потреби в запровадженні інституту приватної детективної діяльності в Україні, варто звернутися до наявних законопроектів та Законів України, що стосуються здійснення оперативно-розшукової діяльності [18]. На даний час розроблено низку законопроектів, метою яких є законодавче врегулювання приватної детективної діяльності як комплексу недержавних заходів, спрямованих на вдосконалення механізму забезпечення конституційних прав і свобод людини, захисту законних прав та інтересів юридичних осіб. Беззаперечно важливим кроком для законодавчого врегулювання можливості здійснення в Україні приватної детективної діяльності є внесення на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» (автори – народні депутати М. Паламарчук, А. Кожем'якін, О. Продан, А. Тетерук) від 28 грудня 2015 р. №3726 та прийняття його за основу в першому читанні (Постанова ВРУ від 19.04.2016 № 1112–VIII) з рекомендаціями доопрацювання вказаного законопроекту та внесення його на розгляд Верховної Ради України у другому читанні. 13 квітня 2017 р. Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» було прийнято Верховною Радою в цілому та 3 травня 2017 року підписано Головою Верховної Ради України і направлено на підпис Президенту України. Законодавче врегулювання приватної детективної діяльності

вперше за роки незалежності мало дозволити цій сфері вийти з тіні, легалізуватися, отримати правову підтримку держави. Президент України не погодився з окремими положеннями цього Закону та 6 червня 2017 року повернув його для повторного розгляду з пропозиціями узгодити його положення з нормами законодавчих актів, які є базовими у відповідних сферах правового регулювання. Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності розглянув і врахував зауваження та пропозиції Президента. На жаль, 18 грудня 2018 року Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» було відхилено Верховною Радою. Таким чином, цей законопроект потрапив до переліку не прийнятих і проблема законодавчого врегулювання приватної детективної діяльності залишилася. Якщо проаналізувати вищезазначений перелік законопроектів, можна дійти висновку, що з моменту появи першої законодавчої ініціативи минуло більше 15 років, проте жоден із цих законопроектів не ухвалено, хоч фактично приватною детективною діяльністю досить активно займаються не тільки фізичні особи, а й юридичні. Отже, цілком очевидно, що запровадження й функціонування приватної детективної діяльності повинно бути врегульовано національним законодавством [19].

Законодавство Польщі є гарним зразком для національних законодавців стосовно досвіду введення на рівні законодавства приватної детективної діяльності.

Висновки. Отже, на сучасному етапі українським вченим потрібно вивчати розвиток приватної детективної діяльності на території Європи, насамперед у державах пострадянського режиму. Подібні менталітет і державний устрій допоможуть українським дослідникам окреслити і прописати в проекті Закону «Про приватну детективну діяльність» всі нюанси, юридичні колізії, що здатні утворитися в процесі виконання закону. Такий підхід зробить неможливим ігнорування названого Закону народними депутатами у певних приватних інтересах. Польське законодавство є вдалим зразком для наслідування. Їхнє виконання та введення сфери приватної детективної діяльності реалізовано з успіхом. Наразі в Польщі немає монополії держави щодо боротьби зі злочинністю, тоді як приватні детективи провадять діяльність у рамках законодавчих актів і не порушують права громадян. Під час впровадження приватної детективної діяльності неодмінно потрібно зважати на згаданий досвід.

Список літератури:

1. Ustawa «O samorządzie gminnym» z dnia 8 marca 1990 r.: tekst ujednolicony. Dziennik Ustaw, 2017. poz. 2232
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.: tekst jednolity. Dziennik Ustaw, 2009. Nr 114. poz. 946.
3. Ustawa «O ochronie osób i mienia» z dnia 22 sierpnia 1997 r.: tekst ujednolicony. Dziennik Ustaw, 2018. poz. 138.
4. Марчук М.І. Реалізація правоохоронної функції як пріоритетний напрям діяльності органів публічної влади Республіки Польща. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2018. Вип. 49. С. 90-94.
5. Ustawa «O bezpieczeństwie imprez masowych» z dnia 20 marca 2009 r.: tekst ujednolicony. Dziennik Ustaw, 2018. poz. 310.
6. Марчук М.І. Реалізація правоохоронної функції як пріоритетний напрям діяльності органів публічної влади Республіки Польща. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2018. Вип. 49. С. 90-94.
7. Марчук М.І. Реалізація правоохоронної функції як пріоритетний напрям діяльності органів публічної влади Республіки Польща. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2018. Вип. 49. С. 90-94.
8. Конституція України від 28 червня 1996 року № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%>.
9. Француз А.Й. Теоретико-правові засади становлення, розвитку та діяльності інституту приватних детективів в Україні. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/2017-03-02_tezu-mizhnarodnoyi-naukovo-praktychnoyi-%D1%81onference-krok.pdf.
10. Rejestr przedsiębiorców wykonujących działalność regulowaną w zakresie usług detektywistycznych URL: <https://archiwumbip.mswia.gov.pl/bip/form/166,Rejestr-przedsiębiorcow-wykonujacych-dzialalnosc-regulowana-w-zakresie-uslug-det.html?page=20>.
11. Ustawa o usługach detektywistycznych z dnia 6 lipca 2001 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20020120110>.
12. Ustawa o usługach detektywistycznych z dnia 6 lipca 2001 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20020120110>.
13. Юрко С.С. Недержавна охоронна і правоохоронна діяльність в Україні: автореф. дис..канд. юрид. наук. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2017. 21 с.
14. Проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» від лютого 2019 року № 10024. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH7QG00A?an=7>.
15. Юрко С.С. Недержавна охоронна і правоохоронна діяльність в Україні: автореф. дис..канд. юрид. наук. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2017. 21 с.
16. Ustawa o usługach detektywistycznych z dnia 6 lipca 2001 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20020120110>.
17. Słownik języka polskiego PWN, dostępny w Internecie, URL: <http://sjp.pwn.pl/haslo.php?id=2554890>.
18. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
19. Француз А.Й., Тукало Д.Ю. Особливості становлення приватної детективної діяльності в Україні у порівнянні із зарубіжними країнами. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2020. № 38. С. 133-142.
20. Француз А.Й., Тупіченко Ю.К. Організаційно-правові засади діяльності приватних детективів у Польщі та Україні. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/326/266>.
21. Марчук М.І. Реалізація правоохоронної функції як пріоритетний напрям діяльності органів публічної влади Республіки Польща. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2018. Вип. 49. С. 90-94.

Lesko N.V. ORGANIZATIONAL AND LEGAL BASIS OF THE ACTIVITIES OF PRIVATE DETECTIVES IN POLAND AND UKRAINE

The article is devoted to the definition of the organizational and legal basis of the activity of private detectives in Poland and Ukraine. The constitutional crisis, the destruction of anti-corruption legislation and the loss of trust in law enforcement agencies push the growth of non-governmental organizations and the emergence of individuals who protect private property, guarantee personal safety, and protect people's lives and health. Among them are security agencies, bodyguards and private detectives. The lack of legal regulation of detective activity in Ukraine is an extremely significant legal problem that separates us from the modern

European community. The desire of the current authorities to control law enforcement agencies and the weak implementation of law enforcement and investigative activities contribute to the dynamic growth of crime on the territory of Ukraine. This forces domestic scientists and lawyers to consider international experience in order to effectively introduce the institute of detective activity, in accordance with current international legislation. The activity of private detectives in European countries is guaranteed by the right of citizens of these countries to protect their Constitutional rights. In addition, on the territory of the European Union, the activity of private detectives is legal and specifically prescribed in the legislation. Regulation of the sphere of private detective activity at the legal level is an extremely difficult issue. It is difficult to form appropriate legal conditions when it comes to the authority of certain persons to obtain information about third persons without their consent and knowledge. Because of this, the legislator of a modern European state must find a fine line between personal freedom, the right to private life and the minimum rights of a person who conducts private detective work. This is necessary in order for the detective to be able to effectively and reliably perform his duties. Currently, there are no laws in Ukraine that would clearly regulate private detective activity. However, some private individuals and agencies provide services that are characteristic of private detective work. When you look through the classifieds sections on the Internet, you may come across a large number of offers regarding the provision of detective services.

Key words: *private detectives, organizational and legal principles, detective activity, legal regulation, detective services.*